

DROBNE PRACE I MATERIAŁY

JUSTYNA GAŁUSZKA
UNIwersytet Jagielloński*

Jak Kraków witał arcyksiężniczkę? Uroczystości ślubne i koronacyjne Anny Habsburżanki i Zygmunta III Wazy w 1592 roku

Uroczystości państwowe i dworskie, a do takich na pewno możemy zaliczyć koronacje oraz śluby władców, mają długą, jeszcze średniowieczną metrykę, a epoka nowożytna znacznie rozwinęła i udoskonaliła tę tradycję, nadając jej odpowiednią rangę wydarzenia kulturalnego, a także politycznego. Trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem Albrychta Stanisława Radziwiłła o istocie królewskiego małżeństwa: „Małżeństwo zwykłych ludzi powstaje ze skłonności dusz, królów zaś dla zadowolenia poddanych”¹. Oprócz państwowych (a bardziej rodzinnych) funkcji tych wydarzeń (pogrzeby, koronacje, wesela, narodziny i chrzciny dzieci itd.), uroczystości te łączyła inna nadrzędna idea – chęć ukazania potęgi panującego oraz stabilności jego kraju. Społeczeństwo dzięki masowemu udziałowi w świętowaniu różnych wydarzeń mogło wyrazić swoje przywiązanie do dynastii i szacunek dla niej, co niewątpliwie scalało daną wspólnotę. Również okazały ceremoniał świecki i kościelny tych uroczystości nadawał im odpowiednią rangę, a służyła temu dodatkowo ich oprawa artystyczna.

Nie należy się zatem dziwić, że te barwne wydarzenia, które w Rzeczypospolitej nigdy nie osiągnęły rozmachu znanego chociażby z cesarskiego dworu Habsburgów, zwracały uwagę współcze-

* Wydział Historyczny, Instytut Historii, Zakład Historii Polski Nowożytnej, e-mail: justynagaluska92@gmail.com.

¹ A.S. Radziwiłł, *Pamiętnik o dziejach w Polsce*, t. I (1632–1636), oprac. i przekł. A. Przyboś, R. Żelewski, Warszawa 1980, s. 488.

snych i budziły powszechną ciekawość. Stanowiły także wdzięczny temat do przekazywania ich przebiegu w różnorodnych relacjach, korespondencji uczestników, a także w okazjonalnych utworach literackich oraz pracach historycznych. W ostatnich latach badania nad królewskimi uroczystościami weselnymi przyniosły wiele nowych informacji². Na uwagę szczególnie zasługują publikacje Anny Filipczak-Kocur, Aleksandry Barwickiej-Makuli, Karoliny Targosz, Mieczysława Rokosza³ i Dominika Kadzika⁴, które podejmują interesującą mnie problematykę we wszechstronny sposób. Warto przypomnieć również monumentalną, czterotomową pracę Waltera Leitscha o życiu na dworze Zygmunta III⁵. Wymienieni przeze mnie badacze nie tylko przedstawiali kulisy przygotowań politycznych do królewskiego małżeństwa, lecz także w kręgu ich zainteresowań znalazły się zagadnienia związane z przebiegiem uroczystości czy finansowym aspektem wizyty zagranicznych goś-

² Literatura dotycząca uroczystości koronacyjnych i ślubnych jest obfita. Najistotniejsze publikacje z punktu widzenia prezentowanego tu artykułu to: A. Barwicka-Makula, *Stół królewski podczas uroczystości weselnych Zygmunta III Wazy i Anny Austriaczki w 1592 roku*, [w:] *Historia naturalna jedzenia: między antykiem a XIX wiekiem. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Historyczne Miasta Gdańska i Uniwersytet Gdański dla upamiętnienia 100-lecia otwarcia Muzeum Wnętrz Mieszczkańskich w Domu Uphagena w dniach 3–4 listopada 2011 roku*, red. B. Możejko, Gdańsk 2012, s. 173–179; A. Falniowska-Gradowska, W. Leitsch, *Gonitwa w maszkarach na Rynku Krakowskim (7 czerwca 1592 r.)*, „Rocznik Krakowski” 1985, t. LI, s. 31–56; A. Filipczak-Kocur, *Wesele Zygmunta III i Anny w 1592 r. oraz koronacja królowej w relacjach niemieckojęzycznych i polskich gazet ulotnych*, [w:] *Wesela, chrzciny i pogrzeby w XVI–XVIII wieku. Kultura życia i śmierci*, red. H. Suchojad, Warszawa 2001, s. 91–104; A. Szwejkowska, *Widowiska baletowe na dworze Zygmunta III (4 czerwca 1592, 13 oraz 18 grudnia 1605)*, „Muzyka” 1966, t. XI, nr 1 (40), s. 27–36; K. Targosz, *Królewskie uroczystości weselne w Krakowie i na Wawelu w 1512–1605*, Kraków 2007; eadem, *Oprawa artystyczno-ideowa wjazdów weselnych trzech siostr Habsburżanek (Kraków 1592 i 1605, Florencja 1608)*, [w:] *Theatrum ceremoniale na dworze książąt i królów polskich. Materiały konferencji naukowej zorganizowanej przez Zamek Królewski na Wawelu i Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniach 23–25 marca 1998*, red. M. Markiewicz, R. Skowron, Kraków 1999, s. 207–244.

³ M. Rokosz, „Forum Polonorum et Via Regia”. *Rynek krakowski i Droga Królewska sceną wydarzeń państwowych, religijnych, narodowych i społecznych 1257–2010*, [w:] *Rynek krakowski odkryty na nowo*, red. E. Firlet, Kraków 2014, s. 405–610.

⁴ D. Kadzik, *Utrzymanie królewskiej teściowej. Wizyta Marii Bawarskiej podczas wesela Zygmunta III Wazy z Anną Habsburg (23 maj – 16 czerwiec 1592 r.)*, Kraków 2017.

⁵ W. Leitsch, *Das Leben am Hof König Sigismunds III. von Polen*. Bd. II, Kraków 2009, s. 1155–1258.

ci w Krakowie. Podstawę źródłową prezentowanego tu artykułu stanowią przede wszystkim opisy zamieszczone w nowożytnych kronikach: Marcina Bielskiego, kontynuowanej przez jego syna Joachima⁶, który przedstawił te uroczystości, Pawła Piaseckiego⁷, Reinholda Heidensteina⁸, kronice nieznanego z imienia i nazwiska mieszczanina krakowskiego⁹ oraz w relacjach rękopiśmiennych¹⁰. Szczególnie cennym rękopisem jest opis wjazdu oraz podarunków wręczanych parze królewskiej podczas uroczystości ślubnych. Jego edycja znajduje się w aneksie do artykułu¹¹. Dzięki niej możemy prześledzić przebieg uroczystego wjazdu arcyksiężniczki i jej orszaku do Krakowa, królewskich zaślubin i koronacji oraz imprez organizowanych z okazji tych wydarzeń, takich jak uczyty, gonitwy *etc.*

Podejmowana przeze mnie problematyka jest istotna z kilku powodów. Przede wszystkim uroczystości ślubne i koronacyjne zajmowały ważne miejsce w ceremoniale dworskim¹². Poprzedzały je staranne przygotowania, dbano o ich szczególną oprawę, przez co wzbudzały zainteresowanie współczesnych. Relacje z tych wydarzeń publikowano w licznych gazetach ulotnych m.in. w językach niemieckim, włoskim i czeskim¹³ – nie ma natomiast doniesień

⁶ M. Bielski, *Kronika polska*, wyd. K. Turowski, Warszawa 1829, s. 1670–1678.

⁷ P. Piasecki, *Kronika Pawła Piaseckiego biskupa przemyskiego*, przekł. J. Bartoszewicz, Kraków 1870, s. 192–193.

⁸ R. Heidenstein, *Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do roku 1594: ksiąg XII*, przekł. M. Gliszczyński, oprac. i wyd. J. Byliński, W. Kaczorowski, Opole 2015, s. 602–605. Wzorował się na niemieckojęzycznym piśmie *Königliche Heimführung*, przetłumaczonym przez Ambrożego Grabowskiego: *Opisanie wspaniałego wjazdu Anny arcyksiężniczki austriackiej narzeczonej króla Zygmunta III oraz uroczystości jej zaślubienia i koronacji roku 1592*, [w:] A. Grabowski, *Ojczyste spominki w pismach do dziejów dawniej Polski, diaryusze, relacje, pamiętniki i t.p. służyć mogące do objaśnienia dziejów krajowych tudzież listy historyczne do panowania królów Jana Kazimiérza i Michała Korybuta oraz listy Jana Sobieskiego marszałka i hetmana wielkiego koronnego*, Kraków 1845, t. I, s. 36–39.

⁹ *Kronika mieszczanina krakowskiego z lat 1575–1595*, wyd. H. Barycz, Kraków 1930, s. 106–132.

¹⁰ *Wjazd królowej polskiej żony Iszey Zygmunta III do Krakowa porządnie spisany z podarunki, ktore dawano na weselu krola JMSCI 1595! Roku*, Biblioteka Kórnicka PAN [dalej: BK PAN], rkps 309; Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie [dalej: BCz] 197 II, 212 I, 405 I, 456 I, 1977 II [starodruki]; Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, CIM QU. 5320 [starodruk].

¹¹ *Wjazd królowej polskiej...*, BK PAN, rkps 309.

¹² B. Fabiani, *Na dworze Wazów w Warszawie*, Warszawa 1988, s. 102.

¹³ Katalog gazet ulotnych o zaślubinach arcyksiężniczki i króla: K. Zawadzki, *Gazety ulotne polskie i Polski dotyczące XVI–XVIII wieku. Bibliografia. T. 1, 1514–1661*, Wrocław 1977, s. 59–62.

o tych wydarzeniach wśród ówczesnych polskich efemeryd prasowych¹⁴. Niewątpliwie intencją młodego króla była promocja państwa polsko-litewskiego i dynastii Wazów na arenie międzynarodowej, stąd wspomniane wyżej doniesienia w językach obcych. Zaślubiny i koronacja były nie tylko wydarzeniami ważnymi z punktu widzenia państwa i dynastii, lecz także ze względu na ich bogatą oprawę artystyczną, liczne imprezy kulturalne, towarzyszące i uświetniające wesele, trwające zazwyczaj kilka dni.

Małżeństwa, zwłaszcza władców, miały przede wszystkim charakter polityczny. Wazowie, jako młoda dynastia, niemająca jeszcze ustalonej pozycji w Europie, stanęli przed koniecznością zbudowania prestiżu przez odpowiednią politykę matrymonialną. W epoce nowożytnej trudno wyobrazić sobie lepszą partię niż Habsburgowie – była to bowiem najbardziej licząca się dynastia Starego Kontynentu. Mariaż z Domem Habsburskim dodawał zatem prestiżu polsko-szwedzkiej dynastii. Pierwsza żona Zygmunta III, arcyksiężniczka Anna, była córką Marii Anny Bawarskiej (1551–1608) i Karola Styryjskiego (1540–1590), stryjeczną siostrą cesarza Rudolfa II i Macieja I Habsburgów, rodzoną siostrą późniejszego cesarza, Ferdynanda II (od 1619 r.) i królowej hiszpańskiej (od 1599 r.) Małgorzaty, żony Filipa III Habsburga oraz Marii Magdaleny Habsburg, żony księcia Toskanii od 1608 r.¹⁵ Matkę arcyksiężniczki można określić jako architektkę mariażu córki. Wywodziła się z rodu Wittelsbachów. Była najstarszą córką Albrechta V (1528–1578) i Anny Habsburg (1528–1590). Maria Bawarska i Karol Styryjski zawarli związek małżeński w 1571 r., doczekali się 15 dzieci: sześciu synów i dziewięciu córek. Maria Anna starała się wpływać na politykę w swojej nowej ojczyźnie. Była gorliwą katoliczką, wspierającą jezuitów i surowo przestrzegającą zasad wiary. W tym duchu wychowała swoje potomstwo. Po śmierci męża nie osiadła w Judenburgu, który został jej przydzielony jako wdowie, lecz pozostała w Grazu¹⁶.

¹⁴ K. Zawadzki, *Początki prasy polskiej. Gazety ulotne i seryjne XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2002, s. 92.

¹⁵ K. Lepszy, *Anna Austriaczka (1573–1598)*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: *PSB*], t. I, Kraków 1935, s. 132–133; A. Barwicka-Makula, *Anna Austriaczka (16 sierpnia 1573 – 10 lutego 1598)*, [w:] *Poczet władczyń Polski*, red. B. Czwojdrak, Kraków 2017, s. 297–301.

¹⁶ Szerzej o życiu i działalności Marii Anny Bawarskiej: K. Keller, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Wien–Köln–Weimar 2012.

Choć przyszła królowa – arcyksiężniczka Anna – nie odznaczała się urodą, to jednak pewne braki w wyglądzie rekompensowały kolidację rodzinne, co czyniło arcyksiężniczkę dobrą partią¹⁷. Starania o jej rękę dla królewicza szwedzkiego Zygmunta Wazy toczyły się od 1580 r. pod opieką Stolicy Apostolskiej, a zatem na długo przed elekcją syna króla Szwecji Jana III Wazy i Katarzyny Jagiellonki. Początkowo przeszkodami były wiek, konieczność przejścia na protestantyzm Zygmunta po objęciu tronu w Sztokholmie, ale największym problemem okazała się przegrana Domu Habsburskiego w rywalizacji o koronę po śmierci Stefana Batorego w 1586 r. Plany matrymonialne nowego króla spotkały się w Rzeczypospolitej polsko-litewskiej z niechęcią senatorów, którym projekt tego związku, rozumianego jako element sojuszu z Habsburgami, nie przypadł do gustu. Kwestia monarszego mariażu była wielokrotnie poruszana podczas prób unormowania stosunków między Rzeczpospolitą a Cesarstwem, których ukoronowaniem był traktat bytomsko-będziński z 9 marca 1589 r.¹⁸ Jak wykazały badania Kazimierza Lepszego¹⁹ i najnowsze opracowanie Aleksandry Barwickiej-Makuli, projekt małżeństwa przez wiele miesięcy pozostawał w cieniu wielkiej polityki: niedawnego militarnego konfliktu o tron polski, działań stronnictwa austriackiego w Rzeczypospolitej czy wreszcie niegasnących pretensji Habsburgów do panowania nad Wisłą²⁰. Senat w 1589 r. uchwalił, że „przyszła królowa powinna pochodzić z rodziny znakomitej i katolickiej”²¹. Senatorowie chcieli wykorzystać plan mariażu z Domem Habsburskim do pacyfikacji zarówno kontaktów z cesarzem, jak i stosunków wewnętrznych w Rzeczypospolitej. Zygmunt III odkładał jednak ostateczną decyzję o mał-

¹⁷ O wizerunkach arcyksiężniczki Anny m.in. A. Bochnak, *Portrety Zygmunta III i Anny Austriaczki w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Prace Komisji Historii Sztuki Polskiej Akademii Umiejętności” [Kraków] 1946, t. VIII, s. 327–335; J. Ruszczyk, *Portrety Zygmunta III i jego rodziny*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” [Warszawa] 1969, t. XIII, cz. 1, s. 151–264.

¹⁸ Szerzej na temat okoliczności zawarcia układu oraz procesu jego ratyfikacji: H. Wisner, *Dyplomacja polska w latach 1572–1648*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. II (1572–1795), red. Z. Wójcik, Warszawa 1982, s. 26–29.

¹⁹ K. Lepszy, *Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego (1589–1592)*, Kraków 1939.

²⁰ A. Barwicka-Makula, *Od wrogości do przyjaźni. Habsburgowie austriaccy wobec Polski w latach 1587–1592*, praca doktorska pod kierunkiem dr. hab. R. Skowrona, Katowice 2013, <https://fbc.pionier.net.pl/details/nn8gSZ1> (dostęp: 18 XII 2017).

²¹ K. Lepszy, *op. cit.*, s. 43.

żeństwie do czasu spotkania z ojcem, Janem III Wazą w Rewlu we wrześniu 1589 r. Gdy Maksymilian odmówił zaprzysiężenia traktatu bytomsko-będzińskiego, wydawało się, że rokowania dotyczące mariażu zakończą się fiaskiem, gdyż postawa arcyksięcia wywołała opór ze strony polskich i litewskich senatorów – dotychczasowych zwolenników złączenia Domu Habsburskiego z Rzeczpospolitą²². Śmierć ojca arcyksiężniczki, Karola Styryjskiego w lipcu 1590 r. dodatkowo utrudniała pomyślne rozwiązanie tej kwestii.

Pertraktacje na temat małżeństwa wznowiono na przełomie 1590 i 1591 r. z inicjatywy cesarza Rudolfa II, który nakazał swoim posłom – biskupowi wrocławskiemu Andreasowi Jerinowi (1540–1596) i Richardowi Streinowi (1538–1600) – prowadzenie rozmów z młodym Wazą²³. Wtedy też do zabiegów o rękę arcyksiężniczki włączyła się dyplomacja papieska – proszono zarówno marszałka wielkiego koronnego Andrzeja Opalińskiego, jak i nuncjusza papieskiego Hannibala z Kapui o szczególne zaangażowanie w sprawę małżeństwa Zygmunta III z kobietą religijną i pobożną²⁴. Potencjalni narzeczeni wymienili się portretami oraz listami. Opozycja w państwie polsko-litewskim, z kanclerzem Zamoyskim i hetmanem polnym koronnym Stanisławem Żółkiewskim na czele, groziła, że nie dopuści do wjazdu arcyksiężniczki do Rzeczypospolitej. Kulisy sporu między władcą a dostojnikami zdradza pełen goryczy i wyrzutów list hetmana i kanclerza wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego²⁵. Mimo tych przeciwności król podjął decyzję o małżeństwie z arcyksiężniczką. Swoją radość w liście do przyszłego zięcia wyraziła matka arcyksiężniczki, Maria Bawarska, informując jednocześnie o planowanym wyjeździe do Rzeczypospolitej²⁶. Zawarcie przez władcę małżeństwa poprzedzały rokowania dyplomatyczne, ustalenie warunków kontraktu ślubnego i wysokości posagu.

Wiosną następnego roku do Rudolfa II zostało wyprawione poselstwo złożone z biskupa kujawskiego Hieronima Rozrażewskiego (ok. 1546–1600)²⁷ i marszałka wielkiego litewskiego Albrychta

²² *Ibidem*, s. 95.

²³ A. Barwicka-Makula, *Od wrogości...*, s. 342.

²⁴ Klemens VIII do Andrzeja Opalińskiego, Rzym 20 I 1591, BK PAN, rkps 245, k. 241; tenże do Hannibala z Kapui, Rzym [brak daty], *ibidem*, k. 241–241v. Notabene wówczas papieżem był jeszcze Grzegorz XIV (1535–1591), który zmarł 16 X w Rzymie. Jego następcą był Klemens VIII (1536–1605), papież od 30 I 1592 r.

²⁵ Jan Zamoyski do Zygmunta III, Zamość 27 I 1591, BCz, rkps 351, s. 17–19.

²⁶ Maria Bawarska do Zygmunta III, Graz 1592, BK PAN, rkps 245, k. 245v–246.

²⁷ A. Barwicka, *Hieronim Rozrażewski (Rozrażewski) (ok. 1546–1600)*, [w:] *Polscy dyplomaci w Wiedniu 1515–2015*, red. B. Dybaś, Wiedeń 2015, s. 44–45.

Radziwiłła (1558–1592)²⁸. W Wiedniu dołączył do nich kardynał Jerzy Radziwiłł (1556–1610), który występował jako przedstawiciel papieża²⁹. W dniu 17 kwietnia 1592 r. w Pradze została podpisana umowa małżeńska, a posłowie udali się do Wiednia, gdzie oczekiwała ich królewska narzeczona z matką, Marią, i stryjecznymi braćmi, arcyksiężętami Ernestem i Maciejem (późniejszym cesarzem Maciejem I Habsburgiem)³⁰. Po zawarciu ślubu *per procura* w Wiedniu (3 maja 1592 r.), którego udzielał kardynał Radziwiłł, a marszałek wielki zastępował Zygmunta III, odbyła się uczta i tańce. Brali w nich udział matka arcyksiężniczki, Maria Bawarska, oraz Ernest i Maciej³¹. Franciszek Siarczyński przytacza ciekawy opis zwyczaju towarzyszącego zaślubinom *per procura*. Ślub należało dopełnić przez akt tzw. pokładzin: „jeden z posłów polskich pierwszej po ślubie nocy, cały w zbroję odziany obok królowej się położył, podług obrządku [...] jaki królowie polscy w takowym przypadku zachowywać zwykli”³².

Po ślubie Anna wyruszyła z orszakami, liczącym 431 osób³³, do nowej ojczyzny. Towarzyszyła jej matka, posłowie cesarscy Georg IV Ludwig landgraf von Leuchtenberg oraz biskup wrocławski Andreas Jerin, choć ten ostatni dołączył do pochodu dopiero w Pszczyźnie, i wysłannicy Zygmunta III. Wzorem poprzednich podróży kierowano się do Krakowa. Granicę Rzeczypospolitej przekroczone 14 maja. Naprzeciw arcyksiężniczki wyjechali w pierw senatorowie ze swoimi pocztami, by powitać ją w imieniu małżonka w Balicach i eskortować do Łobzowa, gdzie oczekiwał na nią Zygmunt III. Wśród witających przyszłą królową był Wawrzyniec Goślicki, ówczesny biskup przemyski. W świetle opisu mieszczanina krakowskiego orszaki zarówno arcyksiężniczki, jak i władcy były bardzo okazałe i wspaniale się prezentowały. Na powitanie przyszłej władczyni wyszli również przedstawiciele niższych stanów: mieszczaństwo i pospólstwo Krakowa, Kazimierza oraz Kleparza. Król przebywał

²⁸ A. Kalinowska, *Albrycht Radziwiłł (1558–1592)*, [w:] *ibidem*, s. 52–53.

²⁹ *Król Zygmunt III do cesarza Rudolfa II, Kraków 19 VIII 1591*, [w:] *The house of Vasa and the house of Austria: correspondence from the years 1587 to 1668. Pt. 1, The times of Sigismund III, 1587–1632. Vol. 1*, ed. R. Skowron, Katowice 2016, s. 256–258.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ „Austriacka” część uroczystości weselnych została przedstawiona w pracy: K. Vocelka, *Habsburgische Hochzeiten 1550–1600. Kulturgeschichtliche Studien zum manieristischen Repräsentationsfest*, Wien 1976, s. 120–124.

³² F. Siarczyński, *op. cit.*, s. 380–381.

³³ K. Vocelka, *op. cit.*, s. 120.

w Łobzowie, gdzie rozłożono cztery ozdobne namioty, urządzone na modłę turecką, zgodnie z opisem autora kroniki, bardzo okazałe. Zygmuntowi III towarzyszyły „stara królowa” Anna Jagiellonka oraz siostra, królowna szwedzka Anna Wazówna. Księżniczkę w imieniu króla witał Jan Tarnowski, natomiast odpowiedział mu Andreas Jerin. Po powitaniu odbył się wspólny wjazd do Krakowa w ustalonym porządku: najpierw piechota miejska, piechota królewska, poczty konne, następnie konno Zygmunt III w otoczeniu posłów cesarskich, za nimi w karocy arcyksiężniczka Anna ze swoją matką Marią. Potem następowały królowa Anna Jagiellonka oraz królowna Anna, żony dostojników, fraucymery arcyksiężniczki i polski. Cały orszak liczył 4900 konnych, 5700 pieszych oraz 262 osoby jadące w karetach. W orszaku można było wypatrzyć nawet dwa wielbłądy, które prowadzone były przez Turków. Słychać było różne języki: „jedni po włosku, drudzy po murzyńsku, drudzy po arabsku, drudzy po turecku”³⁴, jak opisywał krakowski mieszczanin. Komentował on również wygląd samych Polaków, którzy nie szczędzili kosztów i nakładów, by godnie się prezentować podczas tej uroczystości.

Po raz pierwszy w 1592 r. wzniesiono bramy triumfalne na powitanie nowej pani. Na trasie pochodu stanęło pięć takich budowli: w pobliżu kościoła św. Floriana, za Bramą Floriańską, przy styku ulicy Floriańskiej z Rynkiem, na ulicy Grodzkiej oraz ostatnia przed samym Wawelem³⁵. Można pokusić się o stwierdzenie, że wznoszeniem bram triumfalnych nawiązywano do antycznego zwyczaju zwieńczania takimi konstrukcjami sukcesów militarnych³⁶. Największą sensację wzbudził jednak poddany Stanisława Stadnickiego, który wspiał się na szczyt wieży mariackiej z biało-czerwonym proporcem, na którym namalowany był wielki biały orzeł³⁷. Ślub i koronacja nowej monarchini, spodziewane z tego tytułu korzyści polityczne, były odczytywane jako jeden z sukcesów monarchii, choć ówczesna sytuacja polityczna w kraju była niesprzyjająca³⁸. Zadbano o ich artystyczną oprawę: przejazdowi towarzyszyli muzy-

³⁴ *Kronika...*, s. 107.

³⁵ *Ibidem*, s. 112; M. Rożek, *Uroczystości w barokowym Krakowie*, Kraków 1976, s. 33–34.

³⁶ J.A. Chrościcki, *Barokowa architektura okazjonalna*, [w:] *Wiek XVII. Kontrreformacja. Barok*, red. J. Pelc, Wrocław 1970, s. 232.

³⁷ M. Rożek, *Polskie koronacje i korony*, Kraków 1987, s. 64.

³⁸ K. Targosz, *Oprawa artystyczno-ideowa wjazdów weselnych trzech sióstr Habsburżanek (Kraków 1592 i 1605, Florencja 1608)*, [w:] *Theatrum ceremoniale...*, s. 213.

cy, śpiewano pieśni, odnowiono również sam zamek oraz kamienice na trasie przejazdu³⁹. Paweł Piasecki czy wspomniany mieszczanin krakowski podkreślają, że nie żałowano środków na najdroższe tkaniny, którymi ozdobiono kamienice, a w nocy oświetlono je latarniami ze świecami. Uroczysty wjazd trwał od godziny 15.00 do 18.30⁴⁰. Po przybyciu na Wzgórze Wawelskie udano się do katedry, gdzie arcyksiężniczkę powitała kapituła krakowska i odśpiewano uroczyste *Te Deum laudamus*. Następnie król odprowadził Annę z matką do pokoi na Kurzej Stopce. Rozlegały się strzały z armat, zarówno na Zamku, jak i w mieście.

Dalsza część uroczystości nastąpiła w niedzielę 31 maja 1592 r. (wcześniej odbyła się procesja Bożego Ciała, której księżniczka z matką przyglądała się z Zamku)⁴¹. Na konfirmację małżeństwa i koronację Anny przybyła szlachta polska oraz litewska, służba i widzowie musieli pozostać poza Zamkiem. Również orszak weselny został odpowiednio sformowany: króla odziano w kapę i albę, na głowie miał koronę, w rękach pozostałe insygnia władzy: jabłko i berło. Zygmunt III kroczył w asyście biskupa krakowskiego Jerzego Radziwiłła oraz biskupa płockiego Wojciecha Baranowskiego. Za nimi postępowała arcyksiężniczka w otoczeniu arcybiskupa lwowskiego Jana Dymitra Solikowskiego oraz biskupa łuckiego Bernarda Maciejowskiego. Przed przyszlą królową niesiono koronę, berło i jabłko⁴². Następnie kroczyła Anna Wazówna z arcyksiężną Marią, które prowadzone były przez posłów cesarskich. W takim porządku orszak udał się do katedry wawelskiej, gdzie odbyła się uroczysta msza święta, obrzęd zaślubin (dokonał go kardynał Jerzy Radziwiłł) oraz koronacja arcyksiężniczki. Koronatorem był biskup kujawski Hieronim Rozrażewski, w zastępstwie wymawiającego się rzekomą chorobą prymasa Stanisława Karnkowskiego, co wywołało opór ze strony Solikowskiego⁴³. Choć lektura relacji z tych wydarzeń może sugerować, że konfirmacja małżeństwa i ślub stanowiły jedność, były to w rzeczywistości dwa akty⁴⁴.

³⁹ A. Leszczyńska, *O muzyce w obrzędach koronacyjnych królów polskich*, „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2015, t. XIII, s. 85–86.

⁴⁰ *Kronika...*, s. 111–113.

⁴¹ *Ibidem*, s. 114.

⁴² S. Windakiewicz, *Dzieje Wawelu*, Kraków 1925, s. 116.

⁴³ R. Heidenstein, *op. cit.*, s. 604. Jak stwierdza A. Barwicka-Makula, choroba Karnkowskiego była dyplomatycznym sposobem usprawiedliwienia nieobecności podczas koronacji. Por. eadem, *Od wrogości...*, s. 356.

⁴⁴ S. Kutrzeba, *Koronacje królów i królowych w Polsce*, Warszawa 1918, s. 20–22.

Po tych uroczystościach udano się do Zamku. Zygmunt III przebrał się ze stroju koronacyjnego, natomiast młoda królowa pozostała w swym stroju i z koroną na głowie uczestniczyła w uczcie weselnej, która trwała do godziny 22.00⁴⁵. Uroczysty obiad został stosunkowo dokładnie omówiony w źródłach: opisano zarówno produkty, z których przygotowano dania, jak i dekorację sali, liczbę uczestników, podkreślono nieobecność chorej Anny Jagielonki⁴⁶. Uroczystości weselne trwały do 7 czerwca. Odbywały się w tym czasie zarówno uczty, tańce, jak i widowiska kostiumowo-baletowe, teatralne oraz gonitwa rycerska z udziałem samego króla⁴⁷. Zdaniem Stanisława Windakiewicza intencją monarchy było przyćmienie uroczystości weselnych Gryzeldy Batorówny i Jana Zamoyskiego z 12 czerwca 1583 r.⁴⁸

Z okazji ślubu powstały również utwory literackie, m.in. *Epithalamium na wesele Zygmunta III i arcyksiężniczki J.M. rakuskiej Anny* pióra Andrzeja Zbylitowskiego oraz dzieło Szymona Szymonowicza, również zatytułowane *Epithalamium*. Podczas uważnej lektury można rozpoznać, że Szymonowicz był o wiele bardziej ostrożny w pochwałach niż Zbylitowski, który szeroko wychwalał urodę i cnoty młodej królowej. Szymonowicz przede wszystkim błagał Annę, aby wsłuchiwała się w głosy obywateli Rzeczypospolitej mordowanych przez Tatarów na Podolu⁴⁹. Do grona autorów utworów okolicznościowych powstałych po zawarciu związku małżeńskiego przez arcyksiężniczkę i polskiego króla należy dodać Joachima Bielskiego⁵⁰ i Stanisława Sokołowskiego⁵¹. Pozostałe utwory umieścił w swej *Bibliografii* Karol Estreicher⁵².

⁴⁵ *Kronika...*, s. 119.

⁴⁶ A. Barwicka-Makula, *Stół królewski...*, s. 177–178.

⁴⁷ A. Falniowska-Gradowska, W. Leitsch, *op. cit.*, s. 31–56.

⁴⁸ S. Windakiewicz, *op. cit.*, s. 117. O zaślubinach J. Zamoyskiego m.in. E. Dubas-Urwanowicz, *Wesele Jana Zamoyskiego z Gryzeldą Batorówną*, „Białostockie Teki Historyczne” 2011, t. IX, s. 237–251.

⁴⁹ E. Rudzki, *Polskie królowe. Żony królów elekcyjnych II*, Warszawa 1987, s. 53. Szerzej: J. Nowak-Dłużewski, *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Zygmunt III*, Warszawa 1971, s. 334–336.

⁵⁰ Przedruki w: *Ioachimi Bilscii Carmina Latina. Nuncprimum in unumvolumen collecta*, ed. T. Bienkowski, Warszawa 1962, s. 113–116; oraz M. Malicki, *Joachima Bielskiego nieznanne polskie „Epithalamion” na ślub Zygmunta III i Anny Austriaczki*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” [Kraków] 1994, t. XLIV, nr 1–2, s. 119–129.

⁵¹ L. Grzebień, *Sokołowski (Socolovius) Stanisław h. Gozdawa (1537–1593)*, [w:] *PSB*, t. XL, Warszawa–Kraków 2000–2001, s. 183–189.

⁵² K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. XII, Kraków 1891, s. 162–163.

Relacje poświęcone uroczystościom zaślubin Anny i Zygmunta oraz koronacji nowej władczyni pozwalają na wierne odtworzenie przebiegu tych wydarzeń. Sam akt koronacji możemy porównywać z podobnymi uroczystościami królów polskich, natomiast osobną sprawą pozostaje oprawa artystyczna wjazdów i zaślubin monarszych. Możliwe jest jej poznanie dzięki licznym opisom, które pozwalają na zrekonstruowanie tej szczególnej architektury okazjonalnej, w swym założeniu z góry skazanej na likwidację⁵³. Kunsztowne tkaniny, herby, monogramy, obrazy, elementy oświetleniowe, elementy wykonane z drewna, gipsu, masy papierowej czy płótna, wreszcie bramy triumfalne – to wszystko składało się na złożoną i bogatą kompozycję, uświetniającą moment powitania każdej królowej w nowej ojczyźnie.

Uroczystości, które poddałam analizie w prezentowanym tu tekście, są wyjątkowe także z innych powodów. Przede wszystkim były to przedostatnie uroczystości powitalne i weselne, które w całości odbywały się w Krakowie (ostatnie miały miejsce w 1605 r. z okazji mariażu arcyksiężniczki Konstancji i Zygmunta III). Imprezy krakowskie w 1592 r. były długie – trwały około dwa tygodnie, niektóre elementy programu (bankiety, bale, balety, występy teatralne, turnieje i maskarady) przeplatały się z uroczystościami kościelnymi i państwowymi. Zamykały one w pewnym sensie epokę renesansu w Rzeczypospolitej⁵⁴. Dopiero po kilkunastu dniach goście obdarowani przez króla rozjeżdżali się i życie na dworze królewskim wracało do normy. Wydarzenia te, dzięki relacjom w językach niemieckim, włoskim czy czeskim⁵⁵, zostały rozpowszechnione wśród zachodnich odbiorców. O kilkunastodniowym programie kulturalno-artystycznym, ukazującym świetność dworu polsko-litewskiego, dowiedzieli się mieszkańcy państw europejskich. Odegrały one istotną rolę w kształtowaniu w Europie opinii publicznej o młodym władcy Rzeczypospolitej, jego otoczeniu i przyjaźni z Habsburgami, której symbolem było zawarte w 1592 r. małżeństwo. Podziw budzi również rozmach, z jakim zorganizowano owe wydarzenia, biorąc pod uwagę trudną sytuację wewnętrzną i zewnętrzną kraju oraz niełatwy początek panowania pierwszego władcy z dynastii Wazów (rozdwojona elekcja, konieczność rywalizacji z przed-

⁵³ K. Targosz, *Królewskie uroczystości weselne w Krakowie i na Wawelu w 1512–1605*, Kraków 2007, s. 16.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 5.

⁵⁵ K. Zawadzki, *Gazety ulotne...*, nr 232–241.

stawicielem najważniejszego rodu panującego na kontynencie europejskim, opozycja wewnętrzna *etc.*).

Wjazd pierwszej żony Zygmunta III możemy analizować także pod kątem ikonograficznym, gdyż zachowały się dwa przedstawienia artystyczne tych wydarzeń. Uroczyste powitanie arcyksiężniczki Anny zostało przedstawiony na rycinie, dołączonej do niemieckiej relacji *Königliche Heimführung*⁵⁶. Wyeksponowano na niej moment spotkania pary królewskiej i dojazd do murów miejskich głównych bohaterów tego wydarzenia. Widoczne są również liczne zbrojne hufce oraz zgromadzeni ludzie⁵⁷. Drugie z przedstawień, przechowywane w Bibliotece Książąt Czartoryskich w Krakowie, również prezentuje wjazd arcyksiężniczki Anny do Krakowa⁵⁸. Został wykonany także medal okolicznościowy z popiersiami Zygmunta III i jego świeżo poślubionej małżonki⁵⁹. Osobnego omówienia wymaga obrzęd koronacji, który jednak niczym nie odbiegał od rytuału ustalonego za panowania Zygmunta I Starego, zastosowanego podczas uroczystości w latach 1512 i 1518 odpowiednio z Barbarą Zápolyą (zm. 1515) i Boną Sforzą (1494–1557), wzbogacanego licznymi wydarzeniami towarzyszącymi: przedstawienia teatralne, uczty *etc.* Obrzęd koronacji następował podczas mszy świętej. W czasie śpiewania litanii do Wszystkich Świętych nowa królowa leżała krzyżem, następnie namaszczano jej prawą rękę i plecy między łopatkami. Potem biskup koronator zdejmował z głowy władczyni wieniec i wkładał koronę, do rąk zaś monarchini otrzymywała berło oraz jabłko i była odprowadzana do tronu, przygotowanego obok małżonka⁶⁰.

Dla Zygmunta III mariaż z domem Habsburskim okazał się pomyślny, co w dziejach królewskich małżeństw wcale nie było regułą. Władca kochał swoją żonę, żył z nią w zgodzie, ona zaś obdarzyła go potomstwem, które przedłużyło dalsze panowanie dynastii Wazów w Rzeczypospolitej. Również warte podkreślenia są uroczystości, które z okazji zaślubin odbyły się w Krakowie. Wzorowane były na podobnych imprezach organizowanych na dworach

⁵⁶ Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, nr inw. MHK-909/VIII.

⁵⁷ J. Pirożyński, *Krakowskie uroczystości państwowe i dworskie w drugiej połowie XVI wieku w świetle ówczesnych prototypów prasowych*, [w:] *Theatrum ceremoniale...*, s. 197.

⁵⁸ BCz 405 I.

⁵⁹ Muzeum Narodowe w Krakowie, nr inw. MNK VII-Md-186.

⁶⁰ M. Rożek, *Polskie...*, s. 57–58.

zachodnioeuropejskich i tym standardom odpowiadały. Zwłaszcza wesele oraz koronacja Anny Austriaczki były dużym wydarzeniem nie tylko politycznym, lecz także kulturalnym i społecznym.

Edycja źródłowa została przygotowana zgodnie z instrukcją wydawniczą dla źródeł historycznych autorstwa Kazimierza Lepszego⁶¹. Biorąc jednak pod uwagę to, że zasady te nie do końca odpowiadają współczesnym wymogom krytycznego edytorstwa, starałam się wprowadzić zmiany, które z jednej strony zachowałyby styl i wymowę dawnej polszczyzny, a z drugiej, stały się jasne i zrozumiałe dla każdego czytelnika, w tym niebędącego specjalistą w dziedzinie historii czy historii języka polskiego. Zdecydowałam się na rozwinięcie skrótów tytułaturowych w formie wersalikowych zbitek: „Wmć” = „Waszmość”, „JP” = „Jaśnie Pan” oraz innych skrótów w tekście. Przyjęłam zasadę pełnego tłumaczenia zwrotów łacińskich, zapisanych w edycji kursywą, w nawiasach kwadratowych „[]”, co jest obecnie standardowym wymogiem w edycji tekstów staropolskich. W przypadku niemożności odczytania fragmentu tekstu fakt ten zaznaczyłam symbolem „[...]”. Uspółcześniłam interpunkcję oraz poprawiłam błędy językowe, które nadały wyrazom ich współczesne brzmienie, np. zamiast „prętko” – „prędko”. Zdecydowałam się jednak na zachowanie oryginalnego brzmienia nazw własnych i geograficznych, stąd też Czytelnik znajdzie w tekście takie określenia, jak: „Hanszpach” (margrabia Ansbach) *etc.* Ta sama uwaga dotyczy urody i specyfiki szesnastowiecznego języka polskiego, stąd też zachowałam słowa zgodnie z ich ówczesną wymową: „okazyją”, „będziem”, „wjachaniu”, „wszystkę”, „naszemi”, „Polszcze”, „powiedzamy”, „przyjachał” *etc.*

⁶¹ K. Lepszy, *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI w. do poł. XIX w.*, Warszawa 1953.

Tekst źródłowy

Or.: Biblioteka Kórnicka PAN, rkps 309, k. 1–9.

[k. 1]

^aWjazd Królowej Polskiej żony 1-szej Zygmunta III do Krakowa porządnie spisany z podarunki, które dawano na weselu Króla Jmci 1595 roku^{62, a}.

Anno 1595

A naprzód

Po wjechaniu Jego Mości do Krakowa *die* [dnia] 22. *Aprilis* [kwietnia].

Wiedząc Król Jegomość o przyjeździe Arcyksiężny Jej Mości, wysłał k<siędza> Baranowskiego biskupa płockiego⁶³ i Pana Małagowskiego⁶⁴ *die* [dnia] 11. *Maii* [maja], którą oni potkali za Freysztatem⁶⁵ mila.

Dnia 15. *Mai* [maja] potem Jego Mość Pan marszałek litewski⁶⁶, zostawiwszy biskupa kujawskiego⁶⁷ przy niej na granicy [k. 1v], sam naprzód do Krakowa przyjechał, częścią oznajmując Król Jego Mość o przybyciu Królowej Jej Mości, częścią dla złego zdrowia małżonki swej⁶⁸. W którym też i sam był, mając kwarantannę. Potem *die* 23. *Maii* [maja] znowu przeciwko Arcyksiężnie Jej Mości potykając, wyjechał. Tegoż *die* [dnia] ksiądz biskup kujawski do Krakowa wjechał, zostawiwszy Arcyksiężnę w Freysztacie.

⁶² Oczywiście pomyłka pisarska: zaślubiny Anny Habsburżanki i Zygmunta III Wazy odbyły się w 1592 r.

⁶³ Wojciech Baranowski (1548–1615) – biskup płocki w latach 1591–1608.

⁶⁴ Prawdopodobnie chodzi o Sebastiana Lubomirskiego (ok. 1546–1613) – kasztelana małogoskiego.

⁶⁵ Frysztat – miasto w dawnym Księstwie Cieszyńskim należącym do Królestwa Czech. W drugiej połowie XVI w. utworzone zostało tzw. Frysztackie Państwo Stanowe, składające się z miasta i kilkunastu wsi.

⁶⁶ Albrycht Radziwiłł (1558–1592) – marszałek wielki litewski w latach 1586–1592.

⁶⁷ Hieronim Rozrażewski (1546–1600) – biskup kujawski w latach 1582–1600.

⁶⁸ Maryna z Makowic Myszcanka (1563–1600) – córka kasztelana wołyńskiego Michała Myszki.

Dnia 24. *Maii* [maja] w niedzielę ksiądz biskup krakowski Radziwiłł⁶⁹ posłem od Papieża⁷⁰ z winszowaniem Jego Królewskiej Mości do Krakowa wjechał, którego wszyscy senatorowie natenczas w Krakowie będący, duchowieństwo Pan marszałek koronny⁷¹ ze wszystkim niemal dworem potkali.

Dnia 26. *Maii* [maja] Król Jegomość wyjachawszy do Łobzowa⁷² i tamże wszystkie poczty oglądawszy, ruszył się z nimi przeciwko Arcyksiężnie, które Pan Konięcpolski⁷³, poszykowawszy poczty, po prawej ręce postawił, a piechotę i mieszczany po lewej ręce. A gdy się już Arcyksiężna przybliżała ku samym namiotom [k. 2], Pan Bujanowski⁷⁴ od Króla Jego Mości z karety, którą na fl. 4000 szacowano, w której szło koni 8 gniadych, tureckich, które na drugą fl. 4000 szacowano, do której Arcyksiężna wsiadać nie chciała i na swej aż do namiotów przyjechała i zsiadłszy, szła z matką⁷⁵ do namiotu swego, gdzie się rozburdawszy i ochędożywszy, wyszły obiedwie pod *vellum* [baldachim], gdzie też do nich Król Jego Mość z Królową starą⁷⁶ i z Królowną szwedzką⁷⁷ witał, od którego rzecz czynił ksiądz podkanclerzy koronny⁷⁸, a od Arcyksiężny odpowiadał biskup londzeński⁷⁹. Po przywitaniu rozeszli się każdy do swego namiotu, zaczem Pan Konięcpolski piechotę i poczty 2. rzędoma wprzód ruszył, za którymi Król Jego Mość ruszył się z Arcyksiężną, która zaraz z namiotu wsiadła z matką do karety królewskiej i tak jachali przez Kleparz do miasta samego, w którym były 3. *arces triumphales* [łuki triumfalne], na których różni mniszchowie i pisz-

⁶⁹ Jerzy Radziwiłł (1556–1600) – biskup krakowski w latach 1591–1600.

⁷⁰ Klemens VIII [Ippolito Aldobrandini] (1536–1603) – papież w latach 1592–1605.

⁷¹ Andrzej Opaliński (1540–1593) – marszałek wielki koronny w latach 1573–1593.

⁷² W Łobzowie znajdował się pałac królewski pochodzący z XIV w., przebudowany w stylu manierystycznym za panowania Stefana Batorego.

⁷³ Aleksander Konięcpolski (zm. 1609) – poseł z województwa sieradzkiego, od 1597 r. kasztelan sieradzki, starosta żarnowiecki, wojewoda sieradzki od 1606.

⁷⁴ Prawdopodobnie chodzi o Jana Bojanowskiego (ok. 1549–1607) – wówczas starostę bobrujskiego i łóżniczego królewskiego.

⁷⁵ Maria Anna Bawarska (1551–1608) – arcyksiężna austriacka.

⁷⁶ Anna Jagiellonka (1523–1596) – córka Zygmunta I Jagiellona i Bony Sforzy, żona Stefana Batorego, królowa Polski w latach 1575–1596.

⁷⁷ Anna Wazówna (1568–1625) – królowna szwedzka, córka Jana III Wazy i Katarzyny Jagiellonki, siostra Zygmunta III Wazy.

⁷⁸ Jan Tarnowski (1550–1605) – podkanclerzy koronny w latach 1591–1598.

⁷⁹ Prawdopodobnie chodzi o Jerzego Stobacusa, biskupa Lavantu.

czykowie różnie grali, do zamku przyjachawszy, szli prosto do kościoła, gdzie *Te Deum lauda mus* [Ciebie Boga wysławiamy] śpiewano, nabożeństwa swe Panu Bogu oddawszy, prowadził [k. 2v] Król Jmc Arcyksiężnę na pałacze do gmachów naznaczonych i tam mała postawszy, Król Jego Mość odszedł do swego pokoju. Potem wieczerzę dano.

Nazajutrz *die* [dnia] 27. *Maii* [maja] bywszy Król Jego Mość msze w kościele z Arcyksiężną, z matką, z Królową starą, z Królowną szwedzką. Z kościoła przyszedłszy, rozeszli się do swych pokoi. Potym szli do obiadu pod głowy⁸⁰ i siedzieli na majestacie Król w pośrodku, po prawej ręce siedziała Królowa stara i Królowna, po lewej ręce siedziała Arcyksiężna, podle niej matka jej, a podle starej Arcyksiężny na rogu stołu siedział lancgraf⁸¹ z żoną swą⁸², nic więcej.

Dnia 28. *Maii* [maja] Król Jego Mość przyszedłszy z kościoła rano, zasiadł w radzie, gdzie biskup kujawski z Panem marszałkiem poselstwo z siebie zdali strony traktatów u Cesarza Jegomości⁸³ o *matrimonium* [małżeństwo] z Arcyksiężną. Potem posłowie Cesarza Jego Mości⁸⁴, ksiądz biskup wrocławski⁸⁵ i lancgraf oddali Królowi Jego Mości Arcyksiężnę Annę, winszując Błogosławieństwa Pańskiego. [k. 3]

Dnia 31. *Maii* [maja] rano ksiądz kardynał biskup krakowski, legat natenczas papieski, przyszedł do Króla Jego Mości, którego Król Jego Mość przez izbę wszedłszy, u wtórych drzwi potkał, gdzie trochę bywszy, ksiądz kardynał odszedł do kościoła. A zatym ubrano Króla Jego Mości jako do koronacji w kapę, w którym ubierze już w koronie *sceptrum* [berło] i jabłko mając w rękę, szedł do kościoła, przed którym wojewoda sędmirski⁸⁶ niósł na półmisku koronę tę, którą miała być koronowana Królowa. *Sceptrum* [berło] niósł

⁸⁰ Sala Poselska na Wawelu.

⁸¹ Georg IV Ludwig (1563–1613) – landgraf von Leuchtenberg w latach 1586–1613.

⁸² Marie Salome von Baden (1563–1600) – żona landgrafa Georga IV Ludwiga od 1584 r.

⁸³ Posłami do cesarza w 1592 r. byli Hieronim Rozrażewski i Albrycht Radziwiłł.

⁸⁴ Rudolf II Habsburg (1552–1612) – cesarz Świętego Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego w latach 1576–1612.

⁸⁵ Andreas Jerin (1540–1596) – biskup wrocławski w latach 1585–1596.

⁸⁶ Jerzy Mniszech (ok. 1548–1613) – wojewoda sandomierski w latach 1589–1613.

wojewoda kaliski⁸⁷, jabłko wojewoda łęczicki⁸⁸. Za Królem Jego Mością drugimi drzwiami Arcyksiężna weszła do kościoła, do swego majestatu. Stamtąd szli Król, za nim Arcyksiężna do ołtarza wielkiego, u którego kominowali. Tamże im ksiądz kardynał ślub dał. Potem szli na swe miejsca do majestatów, za tym msza, przy której *triumphi* [triumfy] się różne działy. Z działy, z rusznicy strzelano [...] różne, Król Jego Mość na ofiarę chodził i Arcyksiężna Anna. Potem przed epistołą była koronowana od księdza biskupa kujawskiego, po której była od dwu [k. 3v] biskupów na Majestat Królewski prowadzona, tamże pospołu nabożnie modlili aż do końca mszy.

Po mszy szli oboje do zamku: Król Jego Mość do swojego pokoju i rozebrał się z dalmatyki, a Królowa do swojego ze wszystkimi Paniąmi i tam była, aż dano jeść. Szedł wprzód Król do stołu, potem Panowie senatorowie Królową Jej Mość przyprowadzili do stołu, tamże siedzieli w Majestacie, po prawej ręce siedział ksiądz kardynał jako poseł, naprzeciwko niego przed stołem ksiądz biskup wrocławski, a na boku lancgraf, Król Jego Mość we środku, Królowa młoda podle niego, po lewej stronie Arcyksiężna stara z Królowną szwedzką. Podle lancgrafa żona jego niżej siedzieli, a z obu stron sali stoły stały. Dawano na 24 misy, do każdej po 16 półmisków. Po prawej ręce siedzieli posłowie obcy, senatorowie koronni i litewscy, inni też zacni cudzoziemcy, a po lewej ręce białogłowy cudzoziemki i nasze. Potem skoro po obiedzie szedł Król Jego Mość do swego pokoju, Królowa też do swego, a gdy wieczerza gotowa była, Król Jego Mość u Królowej Jej Mości jadł na jej pokoju, a do stołu pan-[k. 4] -ny jej służyły, nie był żaden urzędnik.

Dnia 1. *Iunii* [czerwca] Król Jego Mość skoro po obiedzie tańczy się zabawił pod głowami godzinę w noc, a potem u Królowej wieczerzał. Panny do stołu służyły.

Dnia 2. *Iunii* [czerwca] rano wstawszy, Król Jego Mość mszę w kościele był, Arcyksiężna z Królową młodą na pokoju mszy słuchali. Potem Królowi Jego Mości z kościoła przyszedłszy, przed obiadem oddawano upominki na pokoju Królowej młodej.

⁸⁷ Piotr Potulicki (zm. 1606) – wojewoda kaliski 1584–1604

⁸⁸ Stanisław Miński (ok. 1561–1607) – wojewoda łęczicki w latach 1591–1607.

Naprzód

Od Króla Jego Mości wojewoda brzeski⁸⁹ Pan Graf⁹⁰ i Panowie łożniczowie one nieśli. To jest:

Kanak⁹¹ z wielkimi dyjamenty i rubinami u niego pereł uryjańskich⁹², które zowią „Bezary” 30. K temu krzyżyk wszytek z dyjamentami robotą barzo piękną i kosztowną, który Król Jego Mość kupił za fl. 18000.

Drugi kanak z krzyżykiem podobny temuż, tylko z kamienie mniejsze i proporcją mniejszą kupiony za fl. 9000. [k. 4v]

Szkatułę kryształową złotem i drogiemi kamieñmi oprawna, kosztuje 6000 fl., w niej łańcuch perłowy z pereł uryjańskich, każda perła po fl. 8.

Od Cesarza Jego Mości

Książd biskup wrocławski z lancgrafem Kanak z dyjamentami i krzyżyk szacowany na fl. 5000.

Od Królowej Jej Mości starej

Oddawał Pan łączicki⁹³ łańcuch z pereł uryjańskich i kanak dyjamentowy, i dwa krzyżyki, jeden rubinowy, drugi diamentowy.

Od Królowy szwedzkiej

Kanak z krzyżykiem z rubinów i diamentów z jednego przypięty.

Od Księcia Palatina reńskiego⁹⁴

Kanak z rubinami i z dyjamentami szacowany na fl. 3000.

⁸⁹ Andrzej Leszczyński (ok. 1559–1606) – wojewoda brzeski kujawski w latach 1591–1606.

⁹⁰ Być może chodzi o Gustawa Brahe (1558–1615) – komornika Zygmunta III Wazy od 1587 r., podkomorzego królewskiego od 1593 r.

⁹¹ Naszyjnik.

⁹² Perły uriańskie – określenie pereł pochodzących ze Wschodu. W epoce nowożytnej szczególnie cenne były te importowane z Indii Wschodnich.

⁹³ Por. przyp. 74.

⁹⁴ Fryderyk IV Wittelsbach z linii Pfalz-Simmern (1574–1610) – palatyn reński w latach 1574–1610.

I od Księcia saskiego⁹⁵

Kanak piękny z krzyżykiem z rubinami niemałymi, a drugi kanak z diamentami ostrymi szacowano. [k. 5]

Od Księcia Bawarskiego⁹⁶

Kubel wielki, piękną robotą ze szczer<g>o złota szacowano na 3000 koron.

Od Hanszpacha⁹⁷

Kanak z krzyżykiem dyjamentowym z rubinami, k temu łańcuch z zawieszeniem z rubinami i dyjamentami szacowany na fl. 3000.

Od arcybiskupa gnieźnieńskiego⁹⁸

Dwa prawie wielkie składane roztruchany⁹⁹.

Od księdza biskupa kujawskiego

Dwa kubki wielkie.

Od księdza biskupa łuckiego¹⁰⁰

Bardzo cudny kubel wielki.

Od księdza biskupa chełmskiego¹⁰¹

Kubel jeden niemały.

Od Pana wojewody łeczyckiego

Krzyżyk dyjamentowy piękny za fl. 1000.

⁹⁵ Krystian II Wettyn (1583–1611) – elektor saski w latach 1591–1611. Ze względu na młody wiek w latach 1591–1601 regencję sprawowała jego matka Zofia z Hohenzollernów z księciem Fryderykiem Wilhelmem von Sachsen-Weimar.

⁹⁶ Wilhelm V Pobożny Wittelsbach (1548–1626) – książę Bawarii w latach 1579–1597.

⁹⁷ Jerzy Fryderyk Hohenzollern (1539–1603) – margrabia Ansbach i Bayreuth w latach 1543–1603.

⁹⁸ Stanisław Karnkowski (1520–1603) – arcybiskup gnieźnieński i prymas Królestwa w latach 1581–1603.

⁹⁹ Roztruchan – duży, srebrny puchar o kształcie zoomorficznym, zdobiony niekiedy kamieniami szlachetnymi. Używano go do wznoszenia toastów i jako ozdoba stołu.

¹⁰⁰ Bernard Maciejowski (1548–1608) – biskup łucki w latach 1587–1600.

¹⁰¹ Stanisław Gomoliński (zm. 1604) – biskup chełmski w latach 1591–1600.

Od Pana wojewody brzeskiego

Jeleń z koralowemi rogami. Pies u niego srebrny. [k. 5v]

Od Pana wojewody kijowskiego

Rustruchanów 7., a ósmy kubek przykryty.

Od Pana wojewody połockiego¹⁰²

Rostruchany 2.

Od Pana wojewody nowogrodzkiego¹⁰³

Kubek przykryty barzo piękną robotą.

Od Pana wojnickiego¹⁰⁴

Łańcuch z smalcem i noszenie z pelikanem.

Od księdza podkanclerzego

Kubek wielki z białem smalcem.

Od Jegomości Pana podkanclerzego litewskiego¹⁰⁵

Rostruchan.

Od Jegomości Pana podskarbiego litewskiego¹⁰⁶

Rostruchan cudną robotą niemały.

Od krakowian

Ośm kubków cudnych i wielkich. [k. 6]

Poznańczycy:

Miednica wielka i naliwka pozłocista.

¹⁰² Mikołaj Dorohostajski (ok. 1530–1597) – wojewoda połocki w latach 1574–1597.

¹⁰³ Teodor Skumin Tyszkiewicz (1533–1618) – wojewoda nowogrodzki w latach 1590–1618.

¹⁰⁴ Jan Tęczyński (zm. 1593) – kasztelan wojnicki w latach 1571–1593.

¹⁰⁵ Gabriel Woyna (zm. 1615) – podkanclerzy litewski w latach 1589–1615.

¹⁰⁶ Dymitr Chalecki (ok. 1550–1598) – podskarbi wielki litewski w latach 1590–1598.

Lwowianie:

Wielki prawie rostruchan, a w nim 1000 aug.

Gdańszczanie:

Łańcuch i noszenie z dyjamentami. Miednica z naliwką pozłoci-
sta. Kubek barzo wielki, szyroki i wysoki, w niem 500 portugalów.
K temu 3. rostruchany niemałe.

Ryżanie:

Dwa prawie wielkie kubki i 100 portugalów.

Pod *die* [dnia] 2. *Iunii* [czerwca], godzina w noc race puszczano i róż-
ne ogniami *spectatula* [widowiska] czyniono.

Dnia 3. *Iunii* [czerwca] tak się też dzień z tańcami skończył.

Dnia 4. *Iunii* [czerwca]. Skoro po obiedzie tańce były aż ku wie-
czorowi, zapalono świece, potem w sali, w której wyszła wieża
i w pośród sali stanęła, z której najpierwej wyszło 62. alabardni-
ków w maszkarach, ci 2. rzędoma stanęli. [k. 6v]

Za nimi wyszło 8. śpiewaków, którzy tańcząc, śpiewali {po} pol-
sku, za nimi wyszło 16. muzyków, którzy też grając z nimi, długo
tańcowali.

Potem wyszło 6. po męsku ubranych. Potem 6. panien, którzy
z nimi długo różne tańce tańcowali, trwając aż do 6. godziny
w noc. Potem ta wieża odeszła, zatym się Królowa z sale do swego
pokoju ruszyła.

Dnia 6. *Iunii* [czerwca] od Król Jego Mość biskupowi wrocławskie-
mu i lancgrafowi tak też i innym Panom z obcych krajów upominki
dawano.

Tegoż dnia godzinę w noc była Królowa młoda z matką do sale
prowadzona. Tamże różne inwentie były prowadzone i pokazowane:

1. Jego Królewskiej Mości wyszedł wóz, na którym 4. *virtutos car-
dinales*¹⁰⁷ [cnoty kardynalne] i lew żywy.

2. Pana starosty krzepickiego¹⁰⁸, skala, w której śpiewacy. [k. 7]

¹⁰⁷ Roztropność, sprawiedliwość, umiarkowanie i męstwo.

¹⁰⁸ Mikołaj z Podhajec Wolski (1553–1630) – starosta krzepicki w latach 1566–1630.

- {3.} Pana Zygmunta Myszkowskiego¹⁰⁹ żółw, na której młodzieniec w maszkarze i wieńcu siedział.
- {4.} Pana Stanisława Stadnickiego¹¹⁰ fontana Dyany z nimfami jej.
5. Panów Krasickich młodych¹¹¹ murzynka wielka, przed którą szła muzyka.
6. Pan podczaszego litewskiego¹¹² koncza, którą ciągnęli 2. delfinowie, a na niej *Neptunus* [Neptun] siedział, przed którym na 4. sztorciech grano.
7. Pana starosty chęcińskiego¹¹³ morze, na którym 2. syreny były i pani piękna Wysłą nazwana i innych niemało było różnych inwentii.

Potem się turniej zaczął, sam Król zaczął, z innych Wiele kruszył pikami, a potem mieczami, co wszystko trwało aż do 5. godziny w noc.

Dnia 7. *Iunii* [czerwca] w niedzielę w rynku były różne inwentie około szranków, które były postawione dla gonitw.

Inwentie [k. 7v]

1. Szedł wóz Jego Królewskiej Mości, na którym Hercules z Atlantem¹¹⁴ niebo nieśli.
2. Pana Zygmunta Myszkowskiego okręt, który ciągnęli 3. krokodyle, na którym były działa.

¹⁰⁹ Zygmunt Gonzaga Myszkowski (ok. 1562–1615) – twórca tzw. ordynacji myszkowskiej, późniejszy marszałek wielki koronny w latach 1600–1615.

¹¹⁰ Stanisław Stadnicki „Diabeł łańcucki” (ok. 1551–1610) – starosta zygwuński w latach 1593–1610.

¹¹¹ Marcin Krasicki (1574–1631) – późniejszy kasztelan lwowski w latach 1616–1630, w 1592 r. był dworzaninem królewskim; i Jerzy Krasicki (zm. 1645) – późniejszy starosta doliński w latach 1605–1641 i chorąży halicki w latach 1610–1638.

¹¹² Krzysztof Monwid Dorohostajski (zm. 1579) – podczaszy litewski w latach 1592–1596.

¹¹³ Piotr Gonzaga Myszkowski (ok. 1560–1601) – starosta chęciński w latach 1587/1588–1601.

¹¹⁴ W architekturze postać muskularnego mężczyzny podtrzymującego ciałem elementy różne architektoniczne: balkon, taras. Atlant może również służyć jako podpora zastępująca filar lub kolumnę.

3. Pana podczaszego litewskiego wóz triumfalny, na którym sam w pośrodku siedział jako Perseus¹¹⁵, dzierżąc w ręku na mieczu głowę medusy. Za nim siedział Mars i Pallas, a przed nim 3. *Gratiæ* [Gracje]¹¹⁶ śpiewające. Ten wóz ciągnęli 4. jednorożce, z których każdego z osobna nimfy wiodły. Za tem wozem 2. *Gorgones Pegasus*, to jest konia skrzydlatego wiodły, na którego on potym wsiadł i gonił.
4. Pana starosty chęcińskiego wóz, na którym sam z niemi siedział w koronie, jako Minos *sceptrum* [berło] w ręku mając, ten wóz pełen był rac, który ciągnęli smoków 3., mając ogień palający z pasczek.
5. Tegoż Pana chęcińskiego zatem wozem szła skała, która od rac sama zgorzała, z której koń wyskoczył.
6. Pana krajczego koronnego¹¹⁷ była hydra o 7. głowach, z ogona się jej paliło. [k. 8]
7. Pana Stanisława Stadnickiego był sam ubrany jako gospodarz, na parepiezwackim siedząc, za nim jachał urzędnik z Barbarii, *Regestrum* [rejestr] mając w ręku, przed nim pług szedł ze 2. wołami, za pługiem siano i to wszystko czyniono, co gospodarstwu należy.
8. Pana starosty krzepickiego sam na plac konno przyjechał w dziwnych ubiorach, bo inwentii nie zgotowano.
9. Pana Bekieszowa¹¹⁸ miał łodzią, na której sam siedział, mając pełno w niej strzelby i potem obyczajem morskich zbójców uderzył na okręt Pana Myszkowskiego, tamże na się wszystkie strzelbę wypuścili i ten okręt tę łodzią pojmał.
10. Pana starosty śniatyńskiego¹¹⁹ z Panem Sieniawskim¹²⁰ przyjechał sam jako poseł perski, za którymi szli 2. wielbłądy, na których siedziało dwoje chłopiąt, mając w ręku po kubku złocistem wielkim jako dary jakie. [k. 8v]

¹¹⁵ Perseusz – heros w mitologii greckiej, syn Zeusa i Danae, mąż Andromedy.

¹¹⁶ Trzy Gracje – w mitologii rzymskiej były boginiami wdzięku, radości i piękna. Uważano je za opiekunki sztuki. Przedstawiano je jako kobiety trzymające się za ręce.

¹¹⁷ Piotr Opaliński (1566–1600) – krajczy koronny w latach 1588–1600.

¹¹⁸ Bekiesz – dworzanin królewski.

¹¹⁹ Mikołaj Jazłowiecki (1550–1595) – starosta śniatyński w latach 1575–1595.

¹²⁰ Być może chodzi o Prokopa Sieniawskiego (zm. 1596) – późniejszego marszałka nadwornego koronnego w latach 1594–1596.

11. Pana Łaskiego¹²¹ szła galera, na której więźniowie przykuwani, wiosłami robiąc, za nią na koniach po murzyńsku jachali. Pan Łaski, starość warszawski Pan Plaza¹²², Pan Woyna¹²³, pisarz *etc.*

A po tych wszystkich inwentiach zaczęły się gonitwy i trwały do samego zmirzchu.

Dnia 8. *Iunii* [czerwca] Król Jego Mość z Królową młodą i Arcyksiężną starą wyjechał do Niepołomic. Tegoż dnia biskup wrocławski, lancgraf i inni posłowie cudzoziemscy odjachali.

Dnia 9. *Iunii* [czerwca] przyjechał poseł od Panów Weneckich¹²⁴, który przez dalekość drogi wesela omieszkął. Wielkie i kosztowne podarki Królowi Jego Mości przywiózł, które na fl. 12 000 szacowano.

Dnia 10. *Iunii* [czerwca] posłów z Jędrzejowa¹²⁵ Król Jego Mość słuchał, które poselstwo od nich niewdzięcznie przyjął, [k. 9] iż takich seditii pod bokiem Jego Królewskiej Mości rozburzać się ważyli. Na które poselstwo respons do sejmu odłożył, odprawiono ich 15. *Iunii* [czerwca].

Eodem [tego samego] *die* [dnia] 15. Król Jego Mość z Królową młodą, Arcyksiężną Jej Mość starą z Krakowa na noc do Balic¹²⁶ prowadził. 16. w Kurowie¹²⁷ nocował. Tamże się żegnali nazajutrz 17. Arcyksiężna Jej Mość z córką swą Królową Jej Mością żalosne żegnanie czyniąc w społecznym płaczu smutno się rozstały i rozjechały.

Eodem [tego samego] 18. *Iunii* [czerwca] do Krakowa Król Jego Mość z Królową Jej Mością młodą wrócił się.

¹²¹ Olbracht Łaski (1536–1605) – wojewoda sieradzki od 1566 r.

¹²² Być może chodzi o Jana Płazę, starostę lubaczowskiego.

¹²³ Maciej Woyna – pisarz litewski w 1589 roku, sekretarz Zygmunta III Wazy.

¹²⁴ Prawdopodobnie chodzi o Piotra Duodo (1554–1610), posła weneckiego do Rzeczypospolitej w 1592 r.

¹²⁵ W 1592 r. w Jędrzejowie odbył się zjazd szlachty z udziałem kanclerza i hetmana wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego.

¹²⁶ Prawdopodobnie rodzina królewska noc spędziła w pałacu Firlejów w Balicach.

¹²⁷ Kurów – dawna wieś, obecnie dzielnica Bochni.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Biblioteka Kórnicka PAN [BK PAN]

rkps 245, 309.

Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie [BCz]

rkps 351.

STARODRUKI

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie

rkps CIM QU. 5320.

Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie [BCz]

197 II, 212 I, 405 I, 456 I, 1977 II.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Grabowski A., *Ojczyście spominki w pismach do dziejów dawniej Polski, diaryusze, relacye, pamiętniki i.t.p. służyć mogące do objaśnienia dziejów krajowych tudzież listy historyczne do panowania królów Jana Kazimiérza i Michała Korybuta oraz listy Jana Sobieskiego marszałka i hetmana wielkiego koronnego*, Kraków 1845, t. I, s. 36–39.

Heidenstein R., *Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do roku 1594: ksiąg XII*, przekł. M. Gliszczyński, oprac. i wyd. J. Byliński, W. Kaczorowski, Opole 2015.

Ioachimi Bilscii Carmina Latina. Nunc primum in unum volume collecta, ed. T. Bieńkowski, Warszawa 1962.

Kronika mieszczanina krakowskiego z lat 1575–1595, wyd. H. Barycz, Kraków 1930.

Piasecki P., *Kronika Pawła Piaseckiego biskupa przemyskiego*, Kraków 1870.

Radziwiłł A.S., *Pamiętnik o dziejach w Polsce*, t. I (1632–1636), oprac. i przekł. A. Przyboś, R. Żelewski, Warszawa 1980.

The house of Vasa and the house of Austria: correspondence from the years 1587 to 1668. Pt. 1, The times of Sigismund III, 1587–1632. Vol. 1, ed. R. Skowron, Katowice 2016.

Zawadzki K., *Gazety ulotne polskie i Polski dotyczące XVI–XVIII wieku. Bibliografia. t. 1, 1514–1661*, Wrocław 1977.

OPRACOWANIA

Barwicka-Makula A., *Anna Austriaczka (16 sierpnia 1573 – 10 lutego 1598)*, [w:] *Poczet władczyń Polski*, red. B. Czwojdrak, Kraków 2017, s. 297–301.

- Barwicka-Makula A., *Od wrogości do przyjaźni. Habsburgowie austriaccy wobec Polski w latach 1587–1592*, praca doktorska pod kierunkiem dr. hab. R. Skowrona, Katowice 2013.
- Barwicka-Makula A., *Stół królewski podczas uroczystości weselnych Zygmunta III Wazy i Anny Austriaczki w 1592 roku*, [w:] *Historia naturalna jedzenia: między antykiem a XIX wiekiem. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Historyczne Miasta Gdańska i Uniwersytet Gdański dla upamiętnienia 100-lecia otwarcia Muzeum Wnętrz Mieszkańskich w Domu Uphagena w dniach 3–4 listopada 2011 roku*, red. B. Możejko, Gdańsk 2012, s. 173–179.
- Bochnak A., *Portrety Zygmunta III i Anny Austriaczki w Muzeum Sztuki UJ*, „Prace Komisji Historii Sztuki Polskiej Akademii Umiejętności” [Kraków] 1946, t. VIII, s. 327–335.
- Chrościcki J.A., *Barokowa architektura okazjonalna*, [w:] *Wiek XVII. Kontrreformacja. Barok*, red. J. Pelc, Wrocław 1970, s. 229–254.
- Dubas-Urwanowicz E., *Wesele Jana Zamoyskiego z Gryzeldą Batorówną*, „Białostockie Teki Historyczne” 2011, t. IX, s. 237–251.
- Estreicher K., *Bibliografia polska*, t. XII, Kraków 1891.
- Falniowska-Gradowska A., Leitsch W., *Gonitwa w maszkarach na Rynku Krakowskim (7 czerwca 1592 r.)*, „Rocznik Krakowski” 1985, t. LI, s. 31–56.
- Filipczak-Kocur A., *Wesele Zygmunta III i Anny w 1592 r. oraz koronacja królowej w relacjach niemieckojęzycznych i polskich gazet ulotnych*, [w:] *Wesela, chrzciny i pogrzeby w XVI–XVIII wieku. Kultura życia i śmierci*, red. H. Suchojad, Warszawa 2001, s. 91–104.
- Grzebień L., *Sokołowski (Socolovius) Stanisław h. Gozdawa (1537–1593)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XL, Warszawa–Kraków 2000–2001, s. 183–189.
- Kadzik D., *Utrzymanie królewskiej teściowej: wizyta Marii Bawarskiej podczas wesela Zygmunta III Wazy z Anną Habsburg (23 maja – 16 czerwca 1592 r.)*, Kraków 2017.
- Keller K., *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Wien–Köln–Weimar 2012.
- Kutrzeba S., *Koronacje królów i królowych w Polsce*, Warszawa 1918.
- Kutrzeba S., *Ordo coronandi Regis Poloniae*, „Archiwum Komisji Historycznej” [Kraków] 1909–1913, t. XI, s. 133–216.
- Lepszy K., *Anna Austriaczka*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. I, Kraków 1935, s. 132–133.
- Lepszy K., *Rzeczpospolita Polska w dobie Sejmu Inkwizycyjnego (1589–1592)*, Kraków 1939.
- Leszczyńska A., *O muzyce w obrzędach koronacyjnych królów polskich*, „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2015, t. XIII, s. 81–98.
- Malicki M., *Joachima Bielskiego nieznanne polskie „Epithalamion” na ślub Zygmunta III i Anny Austriaczki*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” [Kraków] 1994, t. XLIV, nr 1–2, s. 119–129.
- Nowak-Dłużewski J., *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Zygmunt III*, Warszawa 1971.

- Pirożyński J., *Krakowskie uroczystości państwowe i dworskie w drugiej połowie XVI wieku w świetle ówczesnych prototypów prasowych*, [w:] *Theatrum ceremoniale na dworze książąt i królów polskich*, red. M. Markiewicz, R. Skowron, Kraków 1999, s. 193–205.
- Podhorodecki L., *Wazowie w Polsce*, Warszawa 1985.
- Polscy dyplomaci w Wiedniu 1515–2015*, red. B. Dybaś, Wiedeń 2015.
- Rokosz M., „*Forum Polonorum et Via Regia*”. *Rynek krakowski i Droga Królewska sceną wydarzeń państwowych, religijnych, narodowych i społecznych 1257–2010*, [w:] *Rynek krakowski odkryty na nowo*, red. E. Firlet, Kraków 2014, s. 405–610.
- Rożek M., *Polskie koronacje i korony*, Kraków 1987.
- Rożek M., *Uroczystości w barokowym Krakowie*, Kraków 1976.
- Rudzki E., *Polskie królowe. Żony królów elekcyjnych II*, Warszawa 1987.
- Ruszczyc J., *Portrety Zygmunta III i jego rodziny*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” [Warszawa] 1969, t. XIII, cz. 1, s. 151–264.
- Siarczyński F., *Obraz wieku panowania Zygmunta III króla polskiego i szwedzkiego czyli obraz stanu, narodu i kraju...*, Poznań 1843.
- Suchojad J., *Wesela, chrzciny i pogrzeby w XVI–XVIII wieku. Kultura życia i śmierci*, Warszawa 2001.
- Szweykowska A., *Widowiska baletowe na dworze Zygmunta III (4 czerwca 1592, 13 oraz 18 grudnia 1605)*, „Muzyka” 1966, t. XI, nr 1 (40), s. 27–36.
- Targosz K., *Królewskie uroczystości weselne w Krakowie i na Wawelu w 1512–1605*, Kraków 2007.
- Targosz K., *Oprawa artystyczno-ideowa wjazdów weselnych trzech siostr Habsburżanek (Kraków 1592 i 1605, Florencja 1608)*, [w:] *Theatrum ceremoniale na dworze książąt i królów polskich*, red. M. Markiewicz, R. Skowron, Kraków 1999, s. 207–244.
- Vocelka K., *Habsburgische Hochzeiten 1550–1600. Kulturgeschichtliche Studien zum manieristischen Repräsentationsfest*, Wien 1976.
- Windakiewicz S., *Dzieje Wawelu*, Kraków 1925.
- Wisner H., *Dyplomacja polska w latach 1572–1648*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. II (1572–1795), red. Z. Wójcik, Warszawa 1982, s. 5–161.
- Wisner H., *Zygmunt III Waza*, Wrocław 1991.
- Zawadzki K., *Początki prasy polskiej. Gazety ulotne i seryjne XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2002.